

Gábor Andor: igen, Jászi Oszkár: nem?
(Megjegyzések Tasi József cikkéhez)

Vitára készítet Tasi József tanulmánya, mely *Októbrizmus vagy bolsevizmus? Gábor Andor és Jászi Oszkár polémiája* címmel az ItK 1981/4. számában jelent meg, a 398–420. lapon.

Tasi elfogultan közelít írása szereplőjéhez. Nem titkolja, hogy igazságtalannak tartja Jászi Oszkár újabban kibontakozó „ébresztését”, miközben Gábor Andor iránt csaknem teljes közöny mutatkozik. A szerző szíve joga, hogy másnak, különbnek lássa hőstét és – mint írja – „pontosabb”, azaz méltányosabb megítéléshez segítse Gábor Andort. De Tasi olyan utat választott célja eléréséhez, mely tudományos igényű munkában megengedhetetlen. Úgy próbálja Gábort hőssé emelni, hogy „vitapartnerét”, *Jászit politikusi és erkölcsi művoltában megrágalmazza* – kritikátlanul azonosulva Gábor Andor húszas évek elején írt pamfletjeinek nézőpontjával.

Szándékosan használok idézőjelet, hiszen – Tasi konstrukciójával szemben – *Gábor valójában nem volt vitapartner Jászinak*. 1920 és 1923 között mindketten tevékeny részt vállaltak ugyan a bécsi magyar emigrációban, de politikai tekintélyük más súlycsoportba tartozott. Jászi Oszkárnak, a Huszadik Század vezéregyéniségének, a Radikális Párt alapító elnökének, a Károlyi-kormány miniszterének 1920-ban már jelentős politikai múlt állt a háta mögött. A forradalmak bukása után Jászi értéke nemhogy nem csökkent, de egyenesen megnőtt a bécsi, a prágai vagy a belgrádi politikusok előtt, akik közös katonai akciót fontolgattak a berendezkedő magyar ellenforradalmi kormányzat megdöntésére.

Ezzel szemben Gábor Andornak – aki 1918 előtt mint kabarészerző és publicista szerzett magának hírnevet – viszonylag kevés politikai tapasztalata volt (a Tanácsköztársaság idején a sajtó- és színházi ügyek referense a művelődési népbiztosságon). A kapcsolatok, illetve a politikai befolyás terén 1920-ban nem mérközhettett Jászival. Csupán a tények kedvéért szögezem le ezt, semmiképp sem akarom Gábor hibáit felróni. Hiba viszont Gábor Andor elismertetését a Jászival való szembesítéshez kötni.

Miről is van szó tulajdonképpen? Az események menetét Tasi tanulmánya is bemutatja. Az első időszakban, a fehérterror dühöngése idején az emigráció különböző irányzatai hajlandók voltak együttműködni. Ebben nem kis szerepe volt Károlyi Mihálynak, aki egyszerre vállalta – ha a körülményektől függően eltérő hangsúllyal is – Októbert és Márciust. Így lehetett egyaránt munkatársa az emigráció napilapjának, a Bécsi Magyar Újságnak a polgári radikális (vagy ahogy maga nevezte, a pártján belüli áramlatokat megkülönböztetve, a „szabad szocialista”) Jászi Oszkár és a kommunista, de Károlyival feltétlenül rokonszenvező Gábor Andor.

A két embert nemcsak elvi ellentétek állították szembe egymással, egyikük sem kedvelte a másikat. Mégis vállalták a közös célt, Jászi még védelmébe is vette Gábort. De együttműködésük csak ideiglenes lehetett: amikor 1921 augusztusában Gábor egy másik lapban megtámadta a Bécsi Magyar Újság egyik írását, Jászi – már mint a BMÚ irányítója – eltávolította Gábort a szerkesztőségéből. Emberileg érthető, hogy ezt követően Gábor kiméletlen hangú pamfletekben támadta meg Jászit, aki – bár tudott Gábor támadásairól – válasza sem méltatta őket. Feltehetően azért nem, mert „tünetileg érdekes”-nek, de politikai szempontból jelentéktelennek ítélte ezeket az írásokat.

Tasi Józsefnek más a véleménye Gábor pamfletjeiről, „alapjában véve helytálló elemzés”-nek nevezi közülük az egyik legszélcségesebbet (405) – hogy mennyi joggal, erre később visszatérek. De a figyelmes olvasót már a kiinduló kérdésfeltevés is zavarba ejtheti: miért nevezi Tasi vitának Gábor Andor egyoldalú, válasz nélkül maradó támadásait Jászi ellen (holott egy vitához, köztudomású,

legalább ketten kellene) s miért ütközik meg azon, hogy a tény: tény, azaz Gábor kritikája „lepergett” Jásziról (409)?

Nem kétséges, a két ember politikai és ideológiai felfogását, mint mondani szokás, egy világ választotta el egymástól. Jászi rendíthetetlen híve volt az októberi forradalomnak és szigorú bírálója, ellenfele a riválisnak tudott forradalmi nézetrendszernek, a bolsevizmusnak. Nemzeti tragédiánkat látta abban, hogy a Károlyi-kormányzat tehetetlensége (és az antant-hatalmak korlátolt, önző politikája) utat nyitott a proletárdiktatúrához, ennek hibái pedig a kiábránduláshoz, a (részben) közösnek érzett szocialista eszmék hitelvesztéséhez s az ellenforradalom térnyeréséhez.

Tasi Józsefet föltehetően az tévesztette meg, hogy kizárólag Jászi kommunistaellenes megnyilatkozásaira összpontosított, s Gábor Andor ideológiai fölényét eleve elfogadta. Ennek fényében válik érthetővé, hogy miért idézi oly bőszéggel s szinte kommentár nélkül Gábor kirohanásait Jászi és a polgári radikalizmus ellen. A pompás fejtegetést arról, hogy a demokráta ellenfelek a fehér ellenforradalomnál is veszélyesebbek (409), és a boldog „kárörömmel” írt jóslatot arról, hogy a demokratáknak – hol mint „vörösöknek”, hol pedig mint „ellenforradalmároknak” – sohasem lesz helyük Magyarországon (419).

Számomra egyenesen megdöbbentő, hogy a korszak kutatója hatvan év távlatából ennyire gyanútlanul azonosulhat azokkal az érvekkel, melyek a magyar progresszió tragédiáját okozták: megosztották és végső soron politikai meddségre kárhoztatták. Míg az emigráció különböző irányzatai egymást okolták a kudarcokért és bűnbakot kerestek, csak a közös ellenfél, a berendezkedő keresztény nemzeti kurzus helyzetét erősítették és a kölcsönös vádaskodással az ellenforradalmi propagandát segítették hatásos rágalmakhoz. „Az emigráció összes frakciói, a kommunistákat kivéve nem mások, mint a kisanant ügynökei” – olvashatjuk például Gábor Andor mélyen igazságtalan szavait, melyek Tasi József szerint egy „alapjában véve helytálló elemzés”-nek indító szavai (405). S tegyük hozzá, a Horthy-rendszer propagandája is ezt terjesztette az emigrációról, természetesen a kommunistákat sem hagyva ki.

Nem lenne érdektelen megtudni, hogy Tasi miért ad hitelt Gábor egykori, elfogult vélekedésének. Bár sokat idéz, még többször utal, a bizonyítással adós marad. Elegendőnek tartja Gábor pamfletjeinek kivonatolását és egy-két terhelőnek látszó adat felemlítését, főként Jászi levelezése és naplója alapján. Ilyen adat például, hogy Jászi – immár mint a halódó Bécsi Magyar Újság főszerkesztője – 1923. március 23-án örömmel jelentette Károlyi Mihálynak, hogy a lap céljaira 300 000 koronát kapott Beneš csehszlovák külügyminisztertől, méghozzá átvételi elismervény nélkül (414). Kell-e több bizonyíték ennél? – teheti föl ezek után a kérdést a tájékozatlan olvasó.

Eppen az a baj, hogy Tasi megfélemedezik az olvasó megfelelő tájékoztatásáról. Először is, minden politikai emigráció egyik legfőbb teherképe, hogy az eredményes működéshez hiányoznak pénzügyi eszközei, más államok támogatásának elfogadása pedig veszélyeztetheti önállóságát. A Bécsi Magyar Újság, mint kis példányszámban megjelenő napilap, anyagilag botrányos volt, segélyekre szorult. Károlyi és Jászi aggályosan ügyeltek rá, hogy a kapott kölcsönök visszafizetésére meglegyen a megfelelő fedezet. Példaképpen Jászi Károlyihoz írt, 1922. február 23-i leveléből idézek:

„Bajok vannak a Bécsi Magyar Újság körül. A nagy valutaesés folytán komoly nehézségei vannak a forgatóke körül. Demetrovic ugyan még mindig ígéri a jelzett kölcsön lebonyolítását, ámde a mi véleményünk az (A többes szám Jászi mellett Szende Pálra és Madzsar Józsefre vonatkozik. – V. A.), hogy az most már nem vehető igénybe. Ugyanis hogy, hogy nem, a BMU horvát kölcsönének terve közbeszéd tárgya. Ha most csakugyan elfogadjuk, okvetlenül botrány lesz a dologból, mert ellenségeink azzal fogják a lapot rágalmazni, hogy eladta magát a jugoszlávoknak és akkor mi hiába magyarazzuk a kölcsön igazi természetét.

Ilyen körülmények között az a véleményünk, hogy a lapkölcsönt mint merőben személyi hitelt igénybe venni nem lehet, hanem csak reálbiztosíték ellenében. Erre csak egy garanciánk volna: amerikai gyűjtésed letételével. Ezt a megoldást javasoljuk.” (A Károlyi-küldöttség által kezdeményezett 1914-es amerikai gyűjtésről van szó, melynek Amerikában maradt részét a háború alatt mint ellenséges ország vagyonát zárolták.)

1923 elején a lap ismét súlyos helyzetbe került. Jászi Oszkár személye megfelelő biztosíték volt a csehszlovák kormány számára, hogy átvételi elismervény nélkül adjon hitelt a Bécsi Magyar Újságnak.

A különleges gesztus oka világosan kitetszik Jászi ominózus leveléből, melyet 1923. március 23-án írt Károlyihoz – s melyet Tasi csak megemlít, de nem idéz cikkében:

„... *Beneš vette át az ügy intézését. Erre újra Prágába utaztam, nehogy félreértések támadjanak. [...] B. a legnagyobb előzékenységgel fogadott s egyetlen szavamra rögtön az egész 300.000 koronát engedélyezte. Kijelentette, hogy a segély formáját teljesen rábízta. Kölcsönt szerettem volna, de ez a bankörök bevonását tette volna szükségessé, ami lármára és indiszkrécióra vezetett volna. A legegyszerűbb megoldás tehát az volt, hogy az összeget meghatalmazottamnak – a meghatalmazás is természetesen szóbeli volt csupán – egyszerűen kifizették egy sor írás, nyugta vagy aláírás nélkül. Szóval minden irányban teljesen szabadkezet kaptam. Feltételről vagy kikötésről egy árva szó sem esett.*”

S ez volt Jászi utolsó ilyen szándékú pénzügyi akciója. Mint Hajdú Tibor *Jászi Oszkár és a Kisantant* című előadásában kifejtette (az előadás legfőbb megállapításai cikkem írásakor már olvashatók a szerzővel készült interjúban – vö. Magyar Hírlap, 1982. áprilisi 17-i számát), Jásziék akkor kerültek igazán nehéz döntés elé, amikor az utódállamok beletörődtek a Horthy-rendszer stabilizálásába. Addig helyzetük egyértelmű volt: a trianoni megállapodást elvileg sohasem ismerték el, közvetlen anyagi támogatást sem kaptak a Kisantanttól – így hazafiatlansággal sem kellett vádolniuk magukat. Más lett a helyzet 1922–23-ban, amikor az utódállamok már komoly lépésekre nem voltak hajlandók, de szívesen támogatták az emigráns sajtót, az emigráns szervezeteket.

Jászi vívódott egy ideig, de mikor 1923 elején felismerte, hogy a jugoszláv kormány valójában letett korábbi terveiről, az aktív kisantant-politika feladását kezdeményezte. *Azt a következtetést vonta le, hogy ilyen körülmények között nem szabad fenntartani a Bécsi Magyar Újságot, s beszüntette saját politikusi tevékenységét is. Nem fogadta el a Masaryktól felajánlott professzorságot sem, mivel tisztában volt azzal, hogy ezzel kompromittálná egész politikai pályáját. Nem táplált különösebb illúziókat az utódállamokról sem, mint az naplójának itt következő, 1924. augusztus 5-én Prágában írt részletéből is kitűnhet:*

„*Írtozatos kép ez az utódállamokbeli új áthelyezkedés. – Milliárdnyi lopások és egy új arisztokrácia kialakulása. – A szegény elnyomott kis tót ügyvédekkel milliomosok és miniszterek lettek. – Ruszinszko épp oly barbár és kizsákmányolt, mint valaha. [...] A feudalizmus helyett jön a kapitalizmus iskolája.*

S mi kik elvi célokért érdek nélkül cselekedtünk s a Duna-medencében a legmagasabb demokráciát s internacionalizmust képviseljük, koldusvottal kóborlunk a világon s még annyi anyagi bázisunk sincs, hogy a legszerényebb tudományos életet folytassuk.

Az ember, aki nem hisz szupranaturális rendelésekben és feladatokban, kétségbeesetten eshet össze élete romjai felett.”

Tehát az őszintén demokratikus beállítottságú Jászi még a leghaladóbb Duna-menti kormányzatokkal – a bécsivel és a prágaival – is elégedetlen volt. Föltehetően ez is szerepet játszott abban, hogy átkelve az óceánon, a kis amerikai egyetemen kezdte újra életét, teremtette meg – valóban a „legszerényebb” – tudományos egzisztenciáját. Nem föltehetően kell egyetérteni Jászi nézeteivel ahhoz, hogy érzékeljük megrendítő emberi sorsát, tehetségéhez képest szerény, torzóban maradt politikusi pályáját.

Tasi Józsefnek szemlátomást más a véleménye. *Jászi Oszkárban nem lát többet – legalábbis 1919 után – mint egy kommunista-, illetve Gábor Andor-ellenes intrikust.* Ez lényegében megegyezik a sértett Gábor Jásziról alkotott véleményével. De még Gáboron is túltesz némelykor Tasi, például ironizál Jászi válaszára fölött: bár naplójában fölveti a hazatérés gondolatát, végül Jászi nem jött haza és nem állt Horthy bírósága elé, hanem inkább elfogadta az isten háta mögötti amerikai college meghívását (419). Gábor ezt – további életútja ismeretében elmondható – nem róhatta fel Jászinak. Tasi-nak sem jut eszébe hasonlózt számon kérni Gábor Andoron.

A kétfajta mérce alkalmazása nemritkán képtelen helyzetbe hozza a filológust. Két példát említenék.

Tasi teljes egyetértéssel ismerteti Gábor gondolatmenetét arról, hogy a „jóhiszeműség” miképp változott át „tudatos lakájsággá” a Bécsi Magyar Újságnál, amit jól bizonyít, hogy amikor Jugoszláviában megalkották a kommunistaellenes kivételes törvényt, Jásziék „demokratikus meghatottságtól

görnyedve" közölték le a jugoszláv alkotmányt (405). Ez olvasható a főszövegben. De egy tanulmány végül is nem nélkülözheti az adatokat, így hát jegyzetet kap az eset: a 44. jegyzetpont tudomásunkra hozza, hogy „1921. július 21-én egy kommunista ifjúmunkás agyonlőtte a jugoszláv belügyminisztert – ezután lépett hatályba a kivételes törvény” (Uo.). Annak már nem érzi szükségét Tasi, hogy a közölt információt figyelembe vegye Gábor vélekedésének megítélésében.

A másik példa a komikum határára mozog. 1923-ban Gábor Andor vitába szállt Jászi *Ady szelleme* című írásával. A költő októbrista szellemű kisajátítása ellen hadakozott, nem vetve meg az olyan „érveket” sem, mint az, hogy Jászi – akinek Ady a legjobb barátja volt – a költő halála óta egyetlen mondatot sem tud leírni, mely meghaladná a gimnazista hódolók színvonalát. S minthogy Jászi, szerencsétlenségére, megemlítette, hogy „könyv nélkül” tudja Ady verseit, Gábor fejére olvassa, hogy ellenfelei, Kunfi Zsigmond és Kun Béla is elmondhatják magukról ezt (412). Tasi kedvet kapott e meggyőző érveléshez, ő már Gábor Andorról jelenti ki, hogy „minden bizonnyal” könyv nélkül „tudta Ady Endrét” (413). A „minden bizonnyal” formula különösen jól hangzik egy filológus szájából.

Nem folytatom tovább a példákat. A történész és az irodalomtörténész feladata nem az, hogy félévszázados torzulásokat reprodukáljon, mint azt Tasi József teszi ebben a dolgozatában. Ekkora távlatból *tárgyilagosan* – az érényeket is, a fogyatékoságokat is látva – kell megközelíteni *valamennyi* hagyományunkat, mely értéket teremtett nemzetünk történetében. A haladás és maradiság harcát súlyos tévedés volna Gábor Andor és Jászi Oszkár nézetkülönbségeiben keresni. Sajnos, nem olyan szerencsés a mi magyar történelmünk.

Veres András

Egy recenzió védelmében

Mezey László *Deáksg és Európa* c. könyvéről írott s az ItK 1980-as évfolyamának 529 skk. lapjain megjelent recenziómat a szerző válaszra méltatta (I. az ez évi 1. szám 64–66. l.). Azt kifogásolja, hogy könyve „érdemi megállapításairól, az új eredményekről, a gondolatmenetről és a bizonyításról egészében” nem írtam; nem annyira a könyvet ismertettem, mint inkább a számomra megfoghatóbb részekkel szálltam vitába. Hogy így sikerült a bíráló, annak az okát is látja: hiányzik a recenzens szakmai hozzáértése.

Az utóbbira persze nincs mentség; a recenzió mentségére azonban szeretném a következőket felhozni:

Azt hittem, hogy egy könyvben, mely alcíme szerint a magyarországi irodalmi műveltség alapvetéséről szól, nem mellékes annak tisztázása, mikor milyen klasszikus vagy kortárs műveket forgattak írástudóink. E tévhitemet az is alátámasztotta, hogy a munkában sok új megállapítás olvasható ezen a téren, főképp a fragmentum-kutatás eddigi leleteinek alapján. Amikor felsorakoztattam kételyeimet a töredékek olyan módon való fölhasználásával kapcsolatban, ahogyan az a könyvben történik, úgy véltem, hogy a munka érdemi részéhez szólok hozzá, tartalmilag és a módszereit illetően is. Készséggel elhiszem a tudós fragmentum-szakértőnek, hogy sok könyvtörténeti tény igazolható, csak azt nem értem, hogy ha messzemenő kultúrtörténeti következtetéseket kíván levonni egyes töredékekkel kapcsolatban, akkor bizonyítékait miért nem közli sem könyvében, sem ismételtlen figyelembe ajánlott cikkében, de még legutóbbi válaszában sem.

Azt hittem, a 11. sz.-i hazai iskolázás körülményeinek tisztázása ugyancsak a könyv érdemi mondanivalójához tartozik. M. L. itt még egy tárgyi (?) tévedésen is rajtakap: nem fogtam fel kellőképpen Gellért püspök körüli nézeteit, mert ő a csanádi püspöki iskola berendezését fogadja el a forrásból, nem pedig a Gellért tudományos képzettségéről mondottakat. Mivel az 534. lapon érvekkel alátámasztva éppen arról írtam, hogy szerintem miért nem alkalmas forrás a 11. századi iskolázás rekonstruálásához a nagyobb Gellért-legenda, ellenvetését egyszerűen nem értem.

Azt hittem, nem mellékes mozzanat annak tisztázása sem, sor került-e már a 12. sz.-ban a magánjogi írásbeliség kötelező bevezetésére. Rámutattam arra, hogy ennek a feltételezett intézkedésnek a bizonyítékeképp idézett két oklevél nem igazolja állítását. Korábbi ezzel foglalkozó cikkeit ismerem, argumentálásukkal azonban nem szállhattam vitába, mivel az adott helyen nem hivatkozik

rájuk a könyvében. Vitába bizantológusi minőségben nem is kívánok kezdeni, mert ezt a kérdést bizánci forrásokból nem lehet eldönteni; ami viszont a magyar forrásokot illeti, Györffy György rövid és világos cikke (*A magyar krónikák adata a III. Béla kori peticióról*. In: *Középkori kútfontink kritikus kérdései*. Bp. 1974. 333–338.) minden kérdésre választ ad; megtalálhatja benne M. L. a két szóban forgó oklevél helyes értékelését is.

Annak a számára, aki írásos művelődésünk első négy évszázadának kezdeteiről, helyzetéről, fejlődéséről ír, ezek és több más a bírálóban említett probléma nem lehet periferikus. A bíráló legfontosabb részében (mintegy a terjedelem 70%-ában) azt igyekeztem megindokolni, miért érzem az általa adott „festményt” – és nem a „képkeretet”! – több fontos mozzanatában nem meggyőzőnek (az általa használt hasonlatnál maradva).

E sarkalatos kifogások mellett a translitterációban mutatkozó zűrzavar meg az első négy fejezet sok más pontatlansága másodlagos – ezt a bírálóban (531. l.) magam is említem. Azt hittem azonban, hogy a recenzensnek kötelessége figyelmeztetni a középkor történetében netán még nála is tájékozatlanabb olvasót, hogy a tekintélyes tudományos apparátust mozgósító műnek ezek a nagy magabiztossággal előadott részei nem mindig megbízhatóak. Ilyennek tartom azt is, amit Itália népvándorláskori történetéről ír. M. L. szerint azonban itt is bennem van a hiba; „okoskodásom” abból ered, hogy Itáliát egységes államterületként szemlélem, holott nem volt az. Őszintén szólva fogalmam sincs, mivel szolgáltam rá e megrovásra. Igyekszem változtatni szemléletemen, de csak nem tudom elhinni neki, hogy a vandálok Itálián keresztül vonultak Afrikába (és nem Hispánián), vagy hogy Iustinianusnak a longobardoktól kellett visszafoglalnia Itáliát, akik akkor még a Kárpát-medencében tanyáztak.

A latin szövegek fordításában elkövetett hibákat M. L. talán a „képkeret” szépséghibáinak tekinti. Magam sem tulajdonítottam nekik nagyobb jelentőséget, csupán a filológiai gond hiányát tettem szóvá, s bemutattam néhányat közülük. Az is igaz, hogy a Ferenc-himnusz első strófájának nincs fontos szerepe a könyvben. Csak azért tetszett meg nekem, mert M. L.-nak hogy –hogynem sikerült az eredeti szöveg jelentését éppen a visszájára „fordítania”. Meg azért is, mert a hibás fordítás olyan teológiai lehetetlenséget tartalmaz, amelyet a költő vagy kortársai alighanem blaszfémianak tekintettek volna (t. i. hogy Szent Ferencben a megváltó Krisztus kel életre). Ezt világosan leírtam a bírálóban. Mezey mégis azt bizonygatja válaszában, hogy nincsen semmi blaszfémia abban, ha a szülő-parabolát Ferencre értelmezték. Igaza van: *abban* csakugyan nincs, ill. nem lett volna. A fordítással kapcsolatos fejtegetését azzal kezdi válaszában M. L., hogy a középkori szövegek lectio variákból éppúgy bővelkednek, mint központozási megoldásokban. Így azután igen sokszor eltérő lehet az értelmezésük. Ez igaz, de csak addig, amíg a szövegben meg nem állapodunk. Ezért fordításait mindig az általa közölt latin szöveggel konfrontáltam, mert merő tájékozatlanságomban azt hittem, hogy éppen azt a szöveg-változatot és központozást tartja helyesnek, és azt is akarja magyarra fordítani. Itt megemlíti azt is, hogy könyvében az egyik himnuszrészletet „egy kitűnő költőnk” fordításában idézi, s abban előfordul egy bizonyos félreértett kifejezés, de fölöslegesnek tartotta, hogy ezt szóvá tegye. Ha azzal folytatná, hogy a kitűnő költő iránti szolidaritásból szándékosan fordította rosszul a Ferenc-himnuszot, egy szót sem szólhatnánk, hiszen a közösségvállalásnak ez már igazán hősi foka: egy nem-filológus költő, verses fordításban, egyetlen kifejezést félreért, erre a filológus, prózai átültetésben, egy egész strófát . . . Erről azonban nincsen szó, sőt, ismét a recenzens tudatlanságára derül fény, hiszen „feltehetőleg nem ismeri az egész szöveget”; ezért ismerteti vele a költemény szerkezetét, s elárulja, hogy annak mondanivalója a verstechnikának van alárendelve, „bizonyosan nem a pontos érthetőség javára”. Azt is megtudhatjuk, hogy „ezen a bajon” különböző központozási megoldásokkal „próbáltak segíteni”. Ismeretterjesztő szenvedélye itt sajnos alábbhagy, azt már nem árulja el, milyen központozással lehet vocativusból nominativust csinálni és vice versa, hogy az általa kihüvelyezett értelem kijöjjön, pedig erre igazán kíváncsi volnék. (Szolgáltassunk azért igazságot a himnusz költőjének: a meglehetősen szokványos versezet érthetőségével nincsen semmi baj.) Végül is M. L. szerint „érthető a strófa úgy is, ahogyan K. I. akarja, de úgy is, ahogyan én magyarítottam”. Olyan filológussal, aki szerint egy (megfelelő szöveggel) megállapított forrásszöveg jelenthet egyvalamit, de jelentheti annak jóformán az ellenkezőjét is, nehéz vitatkozni. Kérdés, hogy érdemes-e.

Kapitányfy István